

УДК 373.291

Тетяна Пантюк, кандидат педагогічних наук,
професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Любов Криль, студентка соціально-гуманітарного факультету
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ЕТНОПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ ДИТИНИ-ДОШКІЛЬНИКА

У статті зроблена спроба проаналізувати специфіку виховання дитини дошкільного віку засобами народної педагогіки. Проаналізовано засоби, традиції, форми та прийоми виховання, розвитку й навчання дитини в сім'ї у передшкільний період. З'ясовано роль сім'ї, родини та громади у житті дитини та їхній вплив на соціалізацію особистості. Доведено універсальність і дієвість народних традицій, звичаїв, родинно-побутової культури в умовах сьогодення. Акцентовано на важливості позитивного традиційного родинного виховання як передумові успіху наступного шкільного та професійного самоствердження особистості.

Ключові слова: сім'я, дитина-дошкільник, освіта, навчання, етнопедагогічна система виховання, українська сім'я.

Літ. 14.

Татьяна Пантюк, кандидат педагогических наук,
профессор кафедры общей педагогики и дошкольного образования
Любовь Криль, студентка социально-гуманитарного факультета
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ЭТНОПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ВОСПИТАНИЯ РЕБЕНКА-ДОШКОЛЬНИКА

В статье сделана попытка проанализировать специфику воспитания ребенка дошкольного возраста средствами народной педагогики. Проанализированы средства, традиции, формы и приемы воспитания, развития и учебы ребенка в семье в предшкольный период. Выяснена роль семьи и общества в жизни ребенка и их влияние на социализацию личности. Доказана универсальность и действенность народных традиций, обычаев, семейно-бытовой культуры в условиях нынешнего времени. Акцентировано на важности позитивного традиционного семейного воспитания как предпосылке успеха следующего школьного и профессионального самоутверждения личности.

Ключевые слова: семья, ребенок-дошкольник, образование, обучение, этнопедагогическая система воспитания, украинская семья.

Tetyana Pantyuk, Ph.D. (Pedagogy),
Professor of General Education and Early Childhood Education Department
Lubov Krill, student of the Socio-Humanitarian faculty
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

ETHNIC AND PEDAGOGICAL FUNDAMENTALS OF PRESCHOOLERS' TRAINING

The article attempts to analyze the specifics of education of preschool age by means of folk pedagogy. Analyzes the tools, traditions, forms and methods of education, development and education of the child in the family. The role of the family, community in children's lives and their influence on socialization are analyzed. The author proves the versatility and effectiveness of national traditions, customs, family and consumer culture in the present. The article takes an attention on the importance of positive traditional family education as a prerequisite for future studying and professional self identity.

Keywords: family, preschool child, education, training, system of education, Ethnic and pedagogical, Ukrainian family.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Питання традицій у вихованні стають центральними тоді, коли аналізується зміст і причини тих чи інших явищ і процесів, які мають безпосереднє відношення до виховання й становлення особистості. Кожен народ протягом

свого становлення витворив власну, неповторну систему освіти і виховання. Вона складається протягом усього його існування і у тій чи іншій формі передається від покоління до покоління. Український народ відзначається у цьому сенсі виваженим і духовним ставленням до дитини й усього, що з нею пов'язується. Саме тому й виховні традиції родинно-побутової культури

українців відзначаються моральністю, духовністю, гуманізмом, демократизмом, любов'ю до дитини, тяжінням до загальнолюдських цінностей та ідеалів. Саме це і допомогло українцям вижити у складні періоди свого життя, які часто несуть народу небезпеку від сусідів чи інших народів, які зазіхають не лише на територіальну цілісність, а й на людину – її мову, традиції, культуру, релігію. Спродукована українцями етнопедагогічна система виховання, освіти й навчання дитини залишається актуальною і сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. В умовах сьогодення педагоги продовжують активно працювати над вивченням та узагальненням традицій родинно-сімейного виховання і роблять спробу запропонувати модель і спосіб їхнього застосування в умовах сьогодення. Такі наукові позиції ми спостерігаємо у роботах М. Стельмаховича [10], О. Вишневського [3; 4], О. Воропая [5], О. Сухомлинської [11], Г. Авдіянц [1], В. Постоного [9], Н. Муляр [8] та інших. У них проаналізовані та обґрунтовані методи і способи збереження сімейного інституту і примноження його народнопедагогічних традицій.

Метою нашої статті є аналіз етнопедагогічних засад сучасного українського виховання задля їх використання у процесі створення умов для повноцінного становлення дитини-дошкільника.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сім'я для українців була і залишається найстійкішим інститутом виховання; з її повноцінним функціонуванням пов'язують успіх людського життя; родинно-сімейні традиції передаються з покоління до покоління, несучи у собі основні людські цінності: "Споконвіку для нашого народу найвищими й святими були ідеали сім'ї як першооснови життя людини, своєрідної фортеці, яка забезпечує розвиток і захист найкращих якостей особистості; праці як найповнішої форми вияву творчих здібностей і можливостей людини, джерела достатку й радості, забезпечення повноцінного життя родини; духовності – синтетичної форми осягнення світу й себе в єдиному вимірі перетворювальної діяльності та гуманного ставлення до навколишнього середовища і людей; громадянськості як відчуття особистої належності до рідної землі, держави, сім'ї, роду, способів життя, традицій і звичаїв, відповідальності, захисту і збереження їх, розвитку й примноження, добробуту країни" [9, 189].

Життя української родини і виховання дітей у ній завжди ґрунтувалося на вірі у Бога, глибокій

духовності, патріотизмі і моральності. В українській родині завжди використовувалися такі елементи життя як: "сповнення щоденно спільно і вголос молитви; розповіді про свою сім'ю, родину, село, регіон, минуле свого народу і його героїв; оповідання казок і легенд, співання народних пісень; святкування національних свят; ... читання Святого Письма; відвідування щонеділі церкви" [12, 222].

Особливим ставленням відрізняються українці ставленням до дітей; вони вважаються найбільшим щастям для батьків. Бажаючи комусь добра, українці завжди згадували дітей: "Година вам щаслива! Щоб ви бачили сонце, світ і дітей перед собою", "Бодай на вас добра година та грошей торбина, а до того дівчорі сотні півтори", "Скільки в стелі дощок, щоб у тебе було стільки дочок! Скільки в лісі пеньків, щоб у тебе було стільки синків" та ін. [10, 94].

Однак народження дітей вимагало повноцінного й системного їх виховання й навчання. Відомий український педагог О. Духнович наголошує, що питання виховання дітей в сім'ї повинно бути центральним. Відповідальність за це несуть і мати, і батько: "Батьки повинні на користь дітей виховувати, далі до добродеті їх призначити, словом про душевне і тілесне блаженство піклуватися" [7, 43 – 44.]

Педагог надавав великого значення атмосфері у сім'ї, вважаючи, що вдосконалення окремої людини може забезпечити прогрес суспільства: "О, если бы все люди добрые соблюдали нравы, не нужно было бы тогда судей, непотребные были бы темницы и никаких карных законов не было бы..." [6, 207].

Українські дослідники сім'ї доводять, що саме тут "...дитина вперше відкривала для себе красу світосприймання, яка найповніше проявлялася у красі стосунків, починала усвідомлювати, що справжнє, людяне, прекрасне торжествує над нечесним, недостойним. Саме такі істини української сім'ї впливали на формування характеру, світогляду, на утвердження особистості. Від того, як людина засвоїть їх, залежить, чи буде вона щасливою, чи зможе приносити щастя іншим" [8, 60].

Важливим виховним інститутом сім'ю вважав Г.Вашенко і доводив, що справа виховання дитини є складною та вимагає від батьків умінь і терпіння: "...Уже починаючи з 4 – 5 років, дитина мусить по мірі своїх сил обслуговувати себе і де в чому допомагати старшим. Уже в ці роки потрібно боротись з дитячим егоїзмом, тактовно виховуючи у неї думку, що крім неї з її потребами існують ще інші люди, що теж мають потреби і права" [2, 179].

Український народ витворив цілу систему фольклорних жанрів, які визначали пріоритетні позиції виховання дитини у сім'ї: "На дерево дивись як родить, а на людину як робить", "Чесне діло роби сміло", "Добре роби, доброго й кінця дожидай", "Робота саме за себе скаже", "Слова – полова, а праця – диво", "Щоб лиха не знати, треба рано вставати", "Умів дитину народити, умій і навчити", "Батько не той, що породив, а той, що спорядив", "Посієш вчинок, виросте звичка", "За науку – цілуй батька й матір у руку" [13, 270 – 276].

Українські вчені на основі аналізу народнопедагогічних здобутків визначили основні риси сім'ї, які допомагали їй успішно продовжувати рід і виховувати дітей: "Споконвіку для нашого народу найвищими й святими були ідеали сім'ї як першооснови життя людини, своєрідної фортеці, яка забезпечує розвиток і захист найкращих якостей особистості; праці як найповнішої форми вияву творчих здібностей і можливостей людини, джерела достатку й радості, забезпечення повноцінного життя родини; духовності – синтетичної форми осягнення світу й себе в єдиному вимірі перетворювальної діяльності та гуманного ставлення до навколишнього середовища і людей; громадянськості як відчуття особистої належності до рідної землі, держави, сім'ї, роду, способів життя, традицій і звичаїв, відповідальності, захисту і збереження їх, розвитку й примноження, добробуту країни" [9, 189].

Одним із найважливіших методів виховання дітей був метод виховання прикладом: "Моральні погляди дитячі найліпше всього витворюються у сім'ї, де між батьками й дитиною щирі, сердечні відносини, де любов і пошана одно до одного виявляються у доброзичливості та обопільній допомозі. За-для повного морального розвитку дитини треба, щоб вона на прикладах здобувала такі звички, що утворюють високий моральний кольорит її обличчя" [14, 75].

Обґрунтовуючи сутність української родини, О. Вишневецький зазначає, що сім'я – це хоронитель ідеалів, які саме тут органічно поєднуються з християнськими морально-етичними вартостями. В основі народного ідеалу української сім'ї лежить евдемонізм – прагнення створити сім'ю щасливу, здорову, багатодітну, міцну, дружну. До сімейних ідеалів вчений-педагог відносить: вірність, любов, чесність, правду, щирість, сумління, взаємну пошану [4, 164].

Висновки. Отже, наше дослідження дозволяє стверджувати, що сім'я була і залишається для українців одним із найважливіших інститутів становлення особистості. Успіх родинного виховання у значній мірі залежить від усталених

традицій народної педагогіки, де сповідувалися ідеали моралі, гуманізму, поваги, уваги, любові і розумної вимоги. Народнопедагогічні надбання у цій царині не втратили своєї актуальності і сьогодні.

1. Авдіяню Г.Г. *Формування духовних потреб молодших школярів у сім'ї: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07 "Теорія і методика виховання"* / Г.Г. Авдіяню. – Луганськ, 2001. – 20 с.

2. Ващенко Г. *Виховний ідеал*. – Т.1 / Г. Ващенко. – Полтава: Полтавський вісник, 1994. – 191 с.

3. Вишневецький О. *Сучасне українське виховання: Педагогічні нариси* / О. Вишневецький. – Львів: Львівський обл. науково-методичний інститут освіти; Львів, обл. пед. т-во ім. Ваценка, 1996. – 238 с.

4. Вишневецький О.І. *Теоретичні основи педагогіки: Курс лекцій* / О.І. Вишневецький, О.М. Кобрій, М.М. Чепіль; За ред. О. Вишневецького. – Дрогобич: Відродження, 2001. – 268 с.

5. Воропай О. *Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис* / О. Воропай. – К.: Оберіг, 1993. – 589 с. Журба К. *Виховання духовності підлітків у сім'ї* / К. Журба // *Шкільний світ*. – 2003. – № 37. – С. 9 – 12.

6. Духнович О.В. *Народна педагогіка* / О.В. Духнович [В кн.: *Антологія педагогічної думки української ССР* / Сост. Н.П. Калениченко]. – М.: Педагогіка, 1988. – С. 202 – 208; С. 384 – 391.

7. Духнович О.В. *Народная педагогіка в пользу училищ и учителей сельских* / О.В. Духнович. – Львів, 1952. – Ч. 1. – С. 43 – 44.

8. Муляр Н.М. *Морально-етичне виховання у родинно-сімейній культурі українців* / Н. Муляр // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. – 2005. – № 5. – С. 13 – 16.

9. Постовий В.Т. *Цінність орієнтації української сім'ї (історико-педагогічний аспект)* / В.Т. Постовий // *Педагогіка і психологія*. – 1997. – № 1. – С. 185 – 190.

10. Стельмахович М.Г. *Українська народна педагогіка: навч.-метод. посіб.* / М.Г. Стельмахович. – К., 1997. – 232 с.

11. Сухомлинська О. *Формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей* / О. Сухомлинська // *Директор школи*. – № 1. – 2003. – С. 4 – 8.

12. *Українське народознавство: навч. посіб.* / [За ред. С.П. Павлюка, Г.Й. Горинь]. – Львів: Фенікс, 1994. – 607 с.

13. *Українські народні прислів'я та приказки: [авт. вступ. статті В. Бобкова, упоряд.: В. Бобкова, Й. Багмут, А. Багмут]*. – Київ: Державне видавництво художньої літератури, 1963. – 790 с.

14. Чепіга Я. *Моральне виховання в справі виховання* / Я. Чепіга *Проблеми виховання й навчання [збірник психо-педагогічних статей]*. – Книга 1. – К.: Трьох святих, 1913. – С. 61 – 76.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2016